

עידן

דע אר
אלקן אכד
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וזו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קלט - פרשת עקב - שנת תשפ"ג

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק מא
שיעור פה (פרשת שמות תשס"א)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

ומי יקום במקום קדשו:

לחפש את השי"ת
ולעבדו בדרך ה'בעל
שם טוב הקדוש'

עמוד ה'

נברא
האדם
יחידי:
מעלת
יחידותו
וחשיבותו
של האדם

א. הבן יקיר לי: כל אדם מישראל הוא כבן יחיד להקב"ה
חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם | בדברי עוה"ז יש הבדל בין האדם הפרטי לבין הנכלל ברבים,
אך ברוחניות אין בזה חילוק כלל | נשמות האדם היא 'בת יחידה' בכל העולמות | אהבת האב לבן
איננה מתמעטת עם ריבוי הבנים, כי רחמי האב על הבן הם טבע אצילי וקדוש | הערך והחשיבות
של כל אדם מישראל - שהוא עולם מלא | לכל נשמה יש תפקיד מיוחד שאינו יכול להיעשות ע"י
אחרים | שלימות הבריאה היא רק בעבודת כל יחיד, ולכן נחשב כל אחד כעושה הכל

ב. יחיד בעולמו: יחידות האחד איננה סותרת את יחידות השני
האדם שנברא יחידי חש שחבירו מפריע ליחידותו | באמת שייך שהיה הרבה יחידים בעולם | מעלת
היחידות של האדם היא נפלאה מאד, ולכן הקליפה של 'רע עין' מתגברת כנגדה | אדם ודגים נתברכו
בעת הבריאה, על כן הוטבע בהם טבע התחרות | ע"י שבירת הקליפה מתגלה הפרי הפנימי - אדמה
לעליון | אין עין הרע שולטת בדגים כיון שיש להם 'עינא פקיאח' | האבות הק' הם 'יחידים' כאדה"ר,
והשבטים הם שורש הריבוי | יש להמשיך מהות 'נברא יחיד' בדרגת השבטים | יוסף הצדיק מקשר
אבות לבנים - ומביא היחידות גם בריבוי | לכך נתברך כדגים - 'עלי עין', שאין עין הרע שולטת בזרעו

ג. מכסה לאוהל: מול כל ענין שבקדושה יש קליפה המכסה אותה
הסט"א מתנגדת לכל דבר שבקדושה באופן ההיפך ממש | קליפת הערלה - כיון שגנוזה שם
הקדושה הגדולה ביותר | קדושת עיירות המוקפות חומה יותר משאר ערי ארץ ישראל, מצד גודל
התנגדות הסט"א לכובשם | העדר החיות השורה בזמן עקבתא דמשיחא היא הקליפה המכסה על
האור והחיות נשגב שיתגלה לעת"ל | ביאור אפס בלתך גואלנו לימות המשיח

א.

הבן יקיר לי: כל אדם מישראל הוא כבן יחיד להקב"ה

העולם הזה, הנמצאים תחת גדרי הגבול והמספר, ולכן יש הבדל
וחילוק בין אם היה האדם יחידי ממש, או שהוא נמצא בתוך
המון גדול של בני אדם. אך לא כהשגות הגשמיות והשטחיות -
הם ההשגות הרוחניות והעמוקות, כי רק כלפי החשבון והצמצום
נחסר מעלת היחיד כשנמצא בין הרבים, כי אז נחשב הוא רק
כפרט נוסף בתוך עוד מאה ואלף וכו'. אך כשאנו באים לדון
את מושגי רוחניות ושמיימיות, שהם למעלה מן החשבון והגבול,
אין יתר חשיבות כלל לאדם היחיד ממש - בלי שימצא עוד
אחד עמו, לבין שהוא עומד בתוך ריבוי עצום של בני אדם,
ולא נחסר האיש הזה כלום מחשיבותו ויחידותו מפאת גודל
מספר ההמון הנמצאים עמו.

של בני אדם וריבוי עם, מפחיתה את ההתחשבות עם האדם
היחיד, ואת ביטוי מעלותיו וענייניו הפרטיים. משל לדבר, למלך
גדול המושל על מדינה גדולה שנמצאים בה אלפים ורובבות
אנשים, ועליו לסדר את כל ענייני המדינה לפי טובת אנשיו
והעם הנמצא בה, הנה מכח גודל ריבוי העם שבמדינה, ממילא
מופחתת החשיבות של האדם הפרטי הדר בה, כי אין חושבים
כל כך עליו, ואין נוגעים כלל את תועלותיו הפרטיות, כי צריך
להתחשב עם כל ההמון וריבוי הכלל, ואי אפשר לקבוע את
החוקים והמשפטים שיהיו לפי טובת האיש הזה בפרט. וכן
הדבר בכל מושגי עוה"ז, כי אין ליחידים אותה החשיבות והערך
כדרך שהיינו מחשיבים אותם אילו היו הם יחידים ממש, ואכן
לעולם סובלים הפרטים מגודל ההמון, כי נחשבים רק כמו
מספר האחד בין אלפי אלפים וכו'.

גדרי החשבון והמספר הרגילים אינם נהוגים בעניינים
רוחניים
וזיווג בהרבה מקומות שעניינים רוחניים ומופשטים אינם
נמדדים כלל עם גדרי החשבון והצמצום, וכמו שמצינו ב'מנ',
שהוא מאכל רוחני, לחם מן השמים, ונאמר עליו בתורה
(שמות טז, יח) 'וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והמעטי
לא החסיר', שגם מי שהרבה ללקוט מן יותר מהשיעור, לא

במושגים רוחניים אין חילוק כלל בין יחיד לרבים
אך צריך לדעת כי כל זה אינו אלא בעניינים גשמיים והוויות

פטרון הגליון - אב

נתנדב ע"י ידידנו הנכבד
מוה"ר יהושע ברוין הי"ו
זכות הפצת התורה יעמוד לו ולכל משפחתו

חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם
כתב התניא בפרק מא, ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית
העבודה ועיקרה ושורשה וכו', דהיינו להתבונן במחשבתו עכ"פ
גדולת אין סוף ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים, עליונים
ותחתונים, ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכמ"ש הלא
את השמים ואת הארץ אני מלא, ומניח העליונים ותחתונים ומיחד
מלכותו על עמו ישראל בכלל, ועליו בפרט, כי חייב אדם לומר
שבבילי נברא העולם, והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו להיות
מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד, עכ"ל.
הזכיר התניא כאן את מאמר רבותינו ז"ל במשנה (סנהדרין
לז), שאמרו 'לפיכך נברא אדם יחידי וכו', לפיכך כל אחד ואחד
חייב לומר בשבילי נברא העולם'. ויש להתבונן רבות בדברים
העמוקים האלה שגילו לנו חז"ל במעלת האדם שנברא יחידי,
אשר זה מורה על מעלת יחידותו וחשיבותו העצמית והפרטית
בכל הבריאה הגדולה שברא הקב"ה.

בענייני עוה"ז יש הבדל בין האדם הפרטי לבין הנכלל בתוך
אנשים רבים

כי הנה מורגלים אנו בהווה שבעוה"ז, שמציאות של המון גדול

אך לא כהשגות הגשמיות והשטחיות – הם ההשגות הרוחניות והעמוקות, כי רק כלפי החשבון והצמצום נחסר מעלת היחיד כשנמצא בין הרבים, כי אז נחשב הוא רק כפרט נוסף בתוך עוד מאה ואסף וכו'. אך כשאנו באים לדון את מושגי רוחניות ושמימיות, שהם למעלה מן החשבון והגבול, אין יתר חשיבות כלל לאדם היחיד ממש – בלי שימצא עוד אחד עמו, לבין שהוא עומד בתוך ריבוי עצום של בני אדם

טבע זה של אהבת האב לבנים, וגודל רחמי האב אליהם, הוא טבע עדין ואציל שהוטבע הקב"ה בעולמו, ומקורו בקדושה. וכמו שראינו אצל צדיקי הדורות ז"ע שהגם שעבדו על נפשם ותיקנו את מידותיהם ורגשותיהם למאד, בכל זאת לא מצינו שהשתדלו לשבור טבע זה של אהבה לבניו

מצא בעומרו יותר ממה שעלה לו למעט, הרי שלא שלטו בו כללי המספר והחשבון. וכן איתא בחז"ל (ימא כא.) 'מקום ארון אינו מן המידה', וכמו כן מצינו שבמקום המקדש החזיק מועט את המרובה (ראה ויק"ר פ"י, ט), וכן אמרו במשנה (אבות פ"ה מ"ה) שבבית המקדש היו 'עומדים צפופים ומשתחיים רוחנים', וכיוצא בזה כמה וכמה דברים ורוחניים שבהם אין שליטה כלל לגבול וחשבון. הרי שהכללים הרגילים בחפצי גשמיות אינם נוהגים במושגים רוחניים, ואין ללמוד זה מזה כלל.

נשמת האדם נחשבת כמו יחיד בכל העולמות
וכן הדבר בעניינינו, כי אע"פ שכלפי ענייני עוה"ז יש חילוק רב בין יחיד העומד לעצמו, לבין אחד שאינו אלא כפרט נוסף בתוך כלל גדול, מכל מקום אין לדמות להם כלל מושגים רוחניים ומופשטים, כי הם נמדדים בגדרים ובכללים אחרים. ואכן הנברא האדם – בכלל, ובפרט – נשמת ישראל שהוא חלק אלוך ממעל, נחשב לעולם כברייה פרטית, אף בהימצאו בין רבבות אלפי ישראל, וכל נשמה קטנה ופרטי חשוב אצל הבורא עולם ב"ה כבן יחיד ממש, וכאילו אין לו עוד נשמה נוספת בכל העולם. ובשעה שהוא מדבר ומתחנן לפני קונו וצורו, נאמר בו (תהלים מ, ו) 'נפלאותיך ומחשבותיך אלינו', כלומר שכל המחשבות של הרבוב"ש כביכול פונים אליו לגמרי, 'ובשועו אליו שָׁמַע', כמו שלא היה שום בריאה אחרת חוץ ממנו.

אהבה הטבעית של האב לבן איננה מתמעטת ע"י ריבוי הבנים
וכדי לשבר את האוזן ניתן לומר קצת משל ודמיון לכן, מזה שרואים שאע"פ שכלפי ההתייחסות של הארון לעבדיו יש הבדל בין אם יש לו עבדים רבים לבין אם אין לו אלא עבד אחד, אולם שונה הדבר לגמרי במהות החיבתיות והאהבה שיש לו לאב אל כל בניו, שבהם ניכרת האהבה והקירבה לכל יחיד ויחיד מהם בפרטיות, גם כשיש לו לאדם בנים רבים, וריבוי הבנים אינם ממעטים כלל את רגשי האהבה שלכל אחד מהם בפרט, ואת גודל ההתמסרות שמוכן האב למסור את נפשו לכל בן ובן – וכאילו שזה בנו יחידו, ואין לו בן נוסף כלל. (ואע"פ שאכן יש מושג כזה של 'בן יחיד' ממש, שבו מתבטא האהבה והחיבה באופן נגשג מאד, שלא כמו אילו היה לו

אכן בני נוספים והרבה יוצ"ח. אך לאמיתו של דבר זהו רק הרגש נוסף, הרגש גשמי ועב יותר, הבא מצד יחידותו המוחשי של הבן. אמנם עיקר מעלת הבן, וגודל השעשועים שמקבל כל אב מבניו, איננה מתמעטת כלל מצד ריבוי מספר הילדים).

רחמי האב על הבן הוא טבע דק וקדוש
והטעם בזה, כי טבע זה של אהבת האב לבנים, וגודל רחמי האב אליהם, הוא טבע עדין ואציל שהוטבע הקב"ה בעולמו, ומקורו בקדושה. וכמו שראינו אצל צדיקי הדורות ז"ע שהגם שעבדו על נפשם ותיקנו את מידותיהם ורגשותיהם למאד, עד שיהיו כולם מתוקנים בלתי לה' לבדו, בלי שום נגיעה עצמית כלל, בכל זאת לא מצינו שהשתדלו לשבור טבע זה של אהבה וחיבה שבין האב לבניו. וזה משום שסברו הצדיקים שהרגשות האלו קדושים המה, והינם משתלשלים ממקום נעלה ומרום מאד, ואינם נובעים מנפש הבהמית שיוצרו לעבוד עליהם ולהיפטר מהם.

עכ"פ רואים מזה שבנוגע לעניינים רוחניים וקדושים אין שייך המושג של ריבוי הכלל המגרע את חשיבות הפרט, ואין רוב ההמון ממעט את ערך היחיד.

גודל ערך וחשיבות כל אדם מישראל – שהוא עולם מלא

ומזה יושג לנו קצת להבין את גודל הערך והחשיבות שניתנו משמים לכל נשמת יהודי ולכל אדם מישראל בפרט, כי כל נפש מישראל נחשב כעולם מלא (סנהדרין שם). וכאשר האדם ידע זה נאמנה, ויבוא אל ההכרה שחינו נחשב כמו יחיד בכל העולמות שברא אלקינו, אזי תפול עליו אימה ופחד, וכדברי התניא כאן בהמשך, שהרי יבין וישכיל את זאת שכל מעשיו נחשבים המה עד למאד, כי כל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בעבודתו, וכל פעולה ותנועה שלו פועלות גדולות ונצורות. וע"ז היה משתנה אצלו כל התנהגותו שיהיו הכל באופן המתאים לפי ערך בריה חשובה ויקרה כמותו.

כל נשמה יש לה תפקיד מיוחד משלה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים

ובאמת יש לבאר את מאמר חז"ל הנ"ל 'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם' גם באופן פשוט יותר.

ב.

יחיד בעולמו: יחידות האחד איננה סותרת את יחידות השני

והוא, שבכל הנשמות שברא הקב"ה בעולמו, אין אחד מהם דומה לחבירו כלל, וכל נשמה ונשמה יש לה התפקיד משלה מה שעליה להשלים (דורכצופיהרעון) במשך ימי חייו. וכמו כן שלימות כל הבריאה תבוא רק כאשר ישלים כל נפש את תיקון נפשו הפרטית, וכאשר ימלא את מה שעליו לעבוד את ה' לפי מצבו ומדרגתו משלו.

והביאור בזה, כי אין בעולם שני דברים השווים לגמרי, שהרי לא ברא הקב"ה שום דבר לשוא ולמגנא ח"ו, וכיון שברא ריבוא רבבות של נשמות, הרי שכל נשמה ונשמה הוא דבר מיוחדת לעצמה, ועל כל אחת מהם לפעול דבר מיוחד מה שאין בכח השניה לעשות, וכל אדם פרטי מישראל יש לו שליחות מיוחדת שאלי נשתלה לעוה"ז, ואם לא יקיים את שליחותו, הרי יחסר בזה משלימות כל הבריאה כולה, כי תיקון העולם לא שייך כי אם ע"י עבודותיהם הפרטיות של כל הנשמות שנבראו בו ונשתלחו אליו מגוני מרומים לפעול בו כרצונו יתברך.

זה אינו יכול וזה אינו יכול – שניהם חייבין
והנה איפסקא הלכתא לגבי הלכות שבת (שבת צב:), שאע"פ שילפינן ממה שנאמר (ויקרא ד, טו) 'בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה' – העושה את כולה ולא העושה מקצתה, ולכן שנים שעשאוהו פטורין, אמנם כאשר כל אחד מהם אינו יכול לעשות העבירה בעצמו, אזי שניהם חייבין, כי נחשב כאילו כל אחד מהם עשה את כולו.

שלימות הבריאה הוא רק ע"י עבודת כל יחיד, לכן נחשב כל אחד כעושה את כולה

וא"כ הוא הדין בעניינינו, שמאחר שנתבאר כי כל נשמה ונשמה יש לה העבודה והתפקיד משלה, ואין השני יכול לפעול מה שעל חבירו לעשות, הרי נמצא שאע"פ ששלימות כל הבריאה יוצא מכולם ביחד, אך מכל מקום הרי זה כמו 'זה אינו יכול וזה אינו יכול', שהרי נצרך לכך העבודה הפרטית של כל איש מישראל בפרט, ושלימות תיקון העולם הוא בגדר 'אינו יכול' כלפי כל אחד מהם, ונמצא שנחשב כל אדם פרטי כאילו עשה את כולה, ושפיר אמרו חז"ל 'שעל כל יחיד ויחיד לומר 'בשבילי – ממש – נברא העולם', כי אכן העולם אינו מלא ושלם זולתו.

האדם שנברא יחיד, ולכן רוצה תמיד להישאר כן, ושלא יהא בעולם עוד אחד זולתו].

לאמיתו של דבר שייך שיהיו הרבה יחידים בעולם
אמנם כאמור לאמיתו של דבר אין טענה זו נכונה ואמיתית כלל, כי גם כאשר נחשב את האדם כנברא פרטי ויחיד, בכל זאת אין מציאותו של השני מגרע את יחידותו של הראשון, כי אפשר שיהא בעולם הרבה יחידים, והמון גדול של אנשים יחידים, וכל אחד מהם נחשב כמו יחיד לעצמו שאינו פוגע כלל את יחידותו של האחר. ולכן אין שום טעם וסיבה לבקש לבלוע את הזולת ולפטור ממנו, כי כל נברא הוא יחיד בעולמו, גם בהימצאות השני אצלו.

מעלת היחידות של האדם היא נפלאה מאוד, לכן יש לעומתה קליפה גדולה של 'דע עין'
והיוצא מדברי המהר"ל ז"ע, כי אכן מפני גודל מעלת האדם ומכח חשיבותו המיוחד שנברא יחיד, לעומת זה משתלשל ממנו גם קליפות נוראים ונסיגות גדולות, כי כיון שאכן מעלה זו היא נפלאה וגדולה עד מאוד, כי יש אל האדם בזה קצת דמיון לאלקיו – שהוא יחיד בעולמו ואין יחיד כיחודו, והרי גם האדם נברא יחיד,

פחותה זו משתלשל אכן מחיבה יתרה שנודעת לו לאדם שנברא יחיד, וכדברי חז"ל הנוכרים, ולפיכך נברא יחיד כדי לומר לך שהוא חשוב כעולם מלא בפני עצמו שבשבילו נברא כל העולם.

והנה מכיון שהאדם נברא כשהוא לבדו בעולם, ממילא הוטבעה בו מידה זו לסבור שהוא בלבד ראוי להיות בעולם, ומטעם זה מרגיש הוא תמיד כי כל אחד זולתו פוגע וחוצץ בעד יחידותו העצמית, ומפני כך רצונו שלא יהא אף אחד בעולם בלתי אם גויתו ועצמותו, ולכן רוצה תמיד לבלוע את חבירו, כדי שישאר אך הוא בעולם, כמו שנברא יחיד בראשית יצירתו. אלו תוכן דבריו ז"ל.

שורש הרציחה בעולם בקין שהרג את הבל אחיו בשביל הירושה

[ואכן כן מצינו בשורש הרציחה שנעשה בעולם, כאשר הרג קין את הבל אחיו בהיותם בשה, וטעם ההריגה פירשו חז"ל (ראה רש"י בראשית ט, כה, ע"פ בר"ר פל"ו, ה) שחלקו בשביל ירושת העולם, והיינו שקין רצה שלא יירש את אביו אלא אחד, ולא יהא בעולם אלא אדם אחד שהוא יהיה היורש היחיד, ומכך בא לידי רציחה. הרי ששורש טעם הרציחה בא מטבע

כל הגדול מחבירו בולע את חבירו

והנה המהר"ל ז"ע (בס' דרך החיים פ"ג מ"ב) ביאר טעם המבואר במשנה שם 'הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו', ובענין זה מבאר הגמ' (ע"ו ד.) את הפסוק (חבקוק א, יד) 'ותעשה אדם כדגי הים', והדמיון ביניהם הוא, כי מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו אף בני אדם וכו', והיינו דתנן וכו'. ומקשה המהר"ל למה אכן הוטבעה מידה גרועה זו של קנאה ובלתי לסבול את השני עד כדי רציחה – במובחר הבריאה שהוא האדם, הלא לכאורה לפי ערך יקר בריה חשובה זו היה עליו להיות יותר בשלימות המעלות מאילו הרצון לבלוע את חבירו חיים, והוא תמוה.

כיון שנברא האדם יחיד לכן מרגיש שהשני פוגע את יחידותו

ומבאר המהר"ל בזה יסוד חזק ואמיץ, והוא, שכאשר רואים איזה מידה שפילה בבן אדם החשוב, אשר דומה לעליון ויש גם צלם אלקים, בהכרח הרב שזה נמשך מאיזה מעלה גבוהה וחשובה שלו, כי הוא אכן המובחר והחשוב ביותר מכל הבריאה. והכי נמי בענין זה, שמידה

וממילא נמצא גם בו איזה מדרגה של יחידות בדומה לעליון. אך לגודל מדרגה זו ישנה ג"כ התגברות היצר כנגדו, שהוא קליפה העומד לכסות ולהעלים את מעלה זו שבקדושה.

האדם והדגים נתברכו בששת ימי בראשית, על כן הוטבע בהם הטבע של ההיפך

ולכן רואים שדוקא שני נבראים אלו, האדם והדגים, שבהם מצינו ברכה במעשה בראשית, אצלם בלבד ישנו טבע הזה של 'כל הגדול מחבירו בולע את חבירו'. והטעם בזה הוא כאמור, כי מה שנתברכו הם מפי עליון בשעה שנבראו - מורה על שיש בהם מעלת פנימיות של ברכה, שעניינה ההתפשטות והריבוי היפך החסרון והמיעוט, ואכן לכך כיון שגנוז בהם מקור הברכה, לכן יש בהם טבע זה למעט את הנבראים ולבלוע את האחר. כי כאמור כיון שהיא מעלה נשגבה ונפלאה, לכן היא מסובבת בקליפה גדולה העומדת כנגדה.

ע"י שבירת הקליפה מתגלה הפרי הפנימי - אדמה לעליון

וכאשר האדם שובר קליפה זו, שהיא מדת הקנאה והרע עין על הזולת, יודע בנפשו שאין השני פוגע בו ובחשיבותו כלום, אזי אכן יצא הפרי שבתוך הקליפה, ואכן תגלה מעלתו החשובה והפנימית של האדם, ויגיע בזה למדרגה האמיתית של 'יחיד', להיות 'אדמה לעליון', וכדרך שאמרו ז"ל (בר"ר עז, א) 'מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב, יז) ונשגב ה' לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו'.

טוב עין הוא יבורך - יברך

ובמקום להיות 'בולע את חבירו' והיפך הברכה והריבוי, הוא נעשה למקור הברכה, שיש לו כח לברך ולהרבות ההשפעה, וכמ"ש (משלי כב, ט) 'טוב עין הוא יבורך'. וחז"ל דרשו בזה (סוטה לה): 'אל תקרי יבורך אלא יברך', כלומר שלא די שהוא מתברך, אלא

שבכוחו גם לברך אחרים, כי כאמור מכיון ששבר את מחיצת הסתר על מדת ההשפעה, ויש לו טובת עין על הזולת, לכן מדה כנגד מדה נעשה הוא כמקור הברכה.

אין עין הרע שולטת בדגים כיון שיש להם 'עינא פקיא'

ולכן מצינו שאין עין הרע שולטת בדגים, וכמ"ש (בראשית מח, טז) 'וידגו לרוב בקרב הארץ', ופרש"י - 'כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם'. כי מאחר שיש בהם מדה זו של ברכה, ועליהם יש הקליפה של 'בולע את חבירו', לכן ע"י שהם נשמרים ממדה רעה זו ויש להם עין טובה, וכדאיתא בזה"ק שהענינים הפתוחים של הדגים מורה על עינא פקיא, עינא דלא נאים כלל, בחי' 'עין טוב' היפך ענין 'רע עין', לכן אין עין הרע שולטת בהם כלל, והם פרים ורבים מאד.

האבות הק' הם במדרגת 'יחידים' כמו אדה"ר, וי"ב השבטים הם שורש ענין הריבוי

וברכה זו בירך יעקב אבינו את יוסף בנו, שיפרה וירבה כדגים שבים, כיון שיש לו שייכות לריבוי הברכה שישנה בדגים, כי גם הוא יש לו מידת ה'טובת עין', וכדיבורא.

והענין, כי הנה שלשת האבות הק' הם כמו תיקון לחטא אדם הראשון, ולכן נחשבים שהם כעין מדרגתו, ובמיוחד מצינו כן ביעקב אבינו - בחיר שבאבות, שאמרו עליו חז"ל (ב"ב נח). ששופריה הוא מעין שופריה דאדם הראשון, ונמצא שבכחינה מסויימת נחשבים האבות כמדרגות יחידים ממש, כמו שהיה אדה"ר יחיד בעולמו בשעה שנברא. אך אחר כך ב"ב השבטים התחיל ענין הריבוי החיצוניות, שהרי נתפרדו הם למספר י"ב, המורה על ריבוי, וכדרך י"ב גבולי אלכסון (ראה גיליון קלו).

צריך להמשיך מהות 'נברא יחיד' בתוך הכלל של השבטים אך מכל מקום ריבוי זה צריך להיות באופן שיאיר

ג.

מכסה לאוהל: מול כל ענין שבקדושה יש קליפה המכסה אותה

ישראל, שמבואר במשנה בכלים (פ"א מ"ז) ששגבה מעלתו וקדושתו יותר משאר העיירות שבארץ ישראל. ולכאורה אינו מובן, שהרי חומות אלו נבנו ע"י הכנענים שלא בקדושה, וא"כ איך תהא זאת כסיבה על קדושה יתרה הנמצא בה.

אלא הן הן הדברים שאמרנו, כי מה שבנה שם הסט"א חומה גבוהה דלתים ובריח, ואשר מכך היתה הדבר קשה ביותר לכבוש, הרי זה מורה שנמצאת בו קדושה גדולה ונשגבה, ולכך חושבת שם המשנה עיירות אלו למעלה יתרה, כי מזה שישנה עיוב גדול מצד הקליפה לכבוש את העיר, מוכח שאכן היא עיר קדושה ביותר. כי לפי ערך גודל הקדושה, כך לעומתה מתגברת הסט"א הרוצה לעכב בעדה.

גודל העדר החיות שבעקבתא דמשיחא היא קליפה המכסה על אור וחיות שיתגלו לעתיד

ואף אנו נאמר, שמהאי טעמא רואים בזמנינו אלה בעקבתא דמשיחא שניטל מאיתנו כל רגשי קודש וחיות בענייני קדושה, ובזמן הזה ישנה נטייה גדולה ליסוד העפר - שפלות והעדר החיות, עצבון וטמטום הלב וכדומה, ונעלם מאיתנו כל אש ההתלהבות וחיות שבקדושה, ואנו כבשר המתים שאינם מרגישים כלום, ואין איתנו יודע עד מה.

אך באמת כל זה אינו אלא קליפה הקודמת לפרי, ותחת קליפה זו מונח מעלה נפלאה וגדולה של ההיפך

בהם כח היחידות, שזהו שורש מהות האדם שנברא יחיד כנ"ל. וע"ז נאמר (ירש פר' שמות) 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה - את יעקב איש וביתו באו', כלומר שאע"פ שהתחיל כאן התעצמות העם שהרבו והפרו מאוד במצרים, אשר זה נמשך מכה ריבוי י"ב השבטים, אמנם ביאתם שמה היה 'את יעקב', לפי שצריך שתאיר בהם היחידות של האדם, כי זהו עצם מהותו ומציאותו.

יוסף הצדיק הוא המקשר אבות לבנים - שתורגש היחידות גם בתוך הריבוי

ויוסף הצדיק הוא המקשר את האבות אל דרגת הבנים, וכנאמר עליו (בראשית מט, כד) 'משם רועה אבלי ישראל, אותיות אב-בן' (רש"י שם), והיינו שהוא מגלה את כח היחידות המונה גם בתוך ריבוי הפרטים, ואשר שאף כאשר יש המון גדול של פרטים, מכל מקום כל אחד נחשב כיחיד ממש, ואין השני מפריע כלל לאחדותו, וממילא אין שום מקום גם שיעלה איזה קנאה ושנאה מאחד על חבירו חלילה.

לכך זכה להתברך כמו הדגים - 'עלי עין'

ואכן מצינו אצל יוסף ענין טובת עין והיפך הקנאה, שלעומת מה שנאמר בכל אחיו השבטים (שם לו, יא) 'ויקנאו בו אחיו' - שהכתיב כתוב בהם 'קנאה' ממש, הנה ביוסף לא מצינו שום קנאה ושנאה עליהם. ולכן נתברך בברכה כמו הדגים, שאין עין הרע שולטת בו, ונמכר בגמ' (ברכות כ). בפסוק (שם מט, כב) 'בן פורת עלי עין', אל תקרי 'עלי עין' אלא 'עולי עין', ופרש"י - מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן. וכן נרמז הדבר בשמו 'יוסף' העולה כמנין 'קנאה', לרמז על שהוא ההיפך והמתנגד למדת הרע עין. ובכוחו הגדול הוא ממשיך מדה זו לתוך כל ריבוי הפרטים של השבטים, ולכן זכה לברכת 'וידגו לרוב בקרב הארץ' לפרות ולרבות כדגים, ע"ד 'טוב עין הוא יבורך'.

נקודות:

ולכן רואים שדוקא שני נבראים אלו, האדם והדגים, שבהם מצינו ברכה במעשה בראשית, אצלם בלבד ישנו טבע הזה של 'כל הגדול מחבירו בולע את חבירו'. והטעם בזה הוא כאמור, כי מה שנתברכו הם מפי עליון בשעה שנבראו - מורה על שיש בהם מעלת פנימיות של ברכה, שעניינה ההתפשטות והריבוי היפך החסרון והמיעוט, ואכן לכך כיון שגנוז בהם מקור הברכה, לכן יש בהם טבע זה למעט את הנבראים ולבלוע את האחר

~

'אפס בלתך גואלנו לימות המשיח', כלומר שבימות המשיח נשיג כל כך דבקות הבורא, ונרגיש ש'אפס בלתך' ממש, 'ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים', כי שום נברא לא השיג עדיין שלימות המדרגה של תחיית המתים, ודרגת קירבת אלוקות שנרגיש

אז

ממש מזה. והיינו, שכיון שקרובים אנו לימות המשיח, שאזי תגלה בעולם חיות נעלה ונפלא שבקדושה, בבחינת 'מעין היוצא מבית ה', שהרי ימות המשיח הם המבוא וההתחלה לחיים הנצחיים של עוה"ב. ואכן תחיית המתים תהיה בזמן ימות המשיח, שהחיים בדרגת תחיית המתים הוא חיים בתכלית שלימות המדרגות, חיים שכזו שאין למעלה ממנו.

אפס בלתך גואלנו לימות המשיח

והנה ע"ז נאמר 'אפס בלתך גואלנו לימות המשיח', כלומר שבימות המשיח נשיג כל כך דבקות הבורא, ונרגיש ש'אפס בלתך' ממש, 'ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים', כי שום נברא לא השיג עדיין שלימות המדרגה של תחיית המתים, ודרגת קירבת אלוקות שנרגיש אז

ומאחר שצריכים בקרוב לזכות לכך, הנה ישנה על זו קליפה מיוחדת של העדר ההרגש והחיות בכל דבר שבקדושה, שזוהי כמו קליפה המכסה את הפרי העומד להתגלות אחר הסרתה.

ואכן צריכים לחזק את עצמנו, ולידע שכל זה אינו אלא כח הסט"א המשתדל בכל כוחו ויכולתו להחשיך את הדרך בעד כל עובד ומבקש ה', וכאשר אכן זוכים להסיר את קליפת העפר המכסה אותנו, נוכל לזכות למדרגות גדולות ונשגבות שלא שלטה בהם עין, ובוה נכין עצמנו להתגלות האור הגדול שיראו העם ההולכים בחושך, בב"א.

א.

עבודת בני ישראל להתדמות אל האבות הקדושים

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת ההסד אשר נשבע לאבותיך (י. י).

יש להתבונן בלשון הכתוב כמו שהקשו כמה מן המפרשים, שהרי אם נשמור את מצוות ה' וכל משפטיו, הרי אנו זכאים בעצמנו לכל ההשפעות הטובות, וא"כ למה תלה הקב"ה את הברכות בשמירת הברית וההסד אשר נשבע לאבותינו.

אכן ביאור הדבר הוא, כי שכן מצוה הבא אך ורק כגמול על מעשי האדם הוא שכר מוגבל, שהרי האדם הוא בעל גבול ומעשיו מוגבלים, ולכן גם שכר מעשיו מוגבל. אבל הקב"ה רוצה להשפיע לכלל ישראל ברכות עד בלי די, ולכן תלה את השכר במעשי האבות, אשר שכר זה הוא בלי גבול. כי האבות הן הן המרכיב (כ"ד פ"ג, 1) לפי שהיו בטלים לגמרי להקב"ה (תנא פ"ג) עד שהיו מרכיב למדות העליונות שהן בלי גבול, ולכן גם צדקתם הקיימת לעד לבניהם אחריהם היא זכות בלי גבול וצמיגים. וא"כ אין כוונת זה הכתוב לומר שנוקות המעשים טובים נזכה לשכר, שהרי השכר הוא בלי גבול וצמיגים. אלא בא הכתוב לומר כי תנאי יש בדבר, אשר זכות אבות עומדת לעד למי שמבקש להתדמות אליהם וללכת בדרכיהם. אכן אחר שהאדם הולך בדרכי אבות ושומר על כל משפטיו ה' ככל יצלתו, הרי אז הוא זוכה בזכות בלתי מוגבלת שלא לפי מעשיו כלל.

והוא ביאור הלשון והיה עקב תשמעון, ולא אמר והיה אם תשמעון כלשון הרגיל. אכן הכוונה בזה לרמוז על הגדרת קיום התורה והמצוות על ידינו, שאין הדבר כדי לעורר זכות לקבל שכר, אלא בכדי להתדמות לדרכי אבות כמו שנתבאר. והבן ההולך בדרכי אביו נקרא ברא כרעא דאבוה, לפי שהוא נוהג בדרכיו והוא כמו הרגל שהוא חלק מקומת האב. והעקב הוא חלק מן הרגל, והוא הרמו בלשון 'עקב' תשמעון שנשמע אל המצוות ויגלך בדרכי אבות, ובה נהיה בבחי' עקב ורגל לאבותינו הק'. והוא ביאור לשון 'עקב' שמצאנו בעוד כ' מקומות (בראשית כ"ג, י"ז, י"ח, י"ט, כ"א, כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל') לגבי זכות אברהם העומדת לזרעו אחריו, והכוונה בכולם אחת, שזכות האבות עומדת לבנים העומדים במדריגת 'כרעא דאבוה' והולכים בדרכי אבותיהם.

ולפי זה יש להוסיף עוד כמה שפירש רש"י על פסוק זה 'אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון', ונפרש כי הכוונה היא שהאדם יראה להשפיע על העקבים שלו, והיינו בני וצאצאיו הנחשבים כמו רגל ועקב שלו. כי האדם אשר הוא בבחי' עקב לאבותיו, לא נשלמת עבודתו עד שידא גם על לבחי' העקב שלו בעצמו. והיינו אשר התדמות לאבותיו וההליכה בדרכיהם אינה נשלמת כראוי כהיות האדם רק בן לאבותיו, אלא כהיותו בעצמו אב לבניו אחריו. שהרי האבות היו ראש ושורש לכל דורותיהם אחריהם, ומעשי האבות סימן היו לבנים כידוע, שכל מעשי ודיבורי האבות הקדושים היו נוגעים לכל הדורות הבאים אחריהם. ואם האדם אינו אלא בן המקבל מהם, ואינו רואה להשפיע לדורות הבאים אחריו, הרי אינו מתדמה בשלימות אל האבות הקדושים. אבל כאשר האדם דואג גם על עקביו שלו, והיינו שרואה להיות ראש ושורש לדורות הבאים אחריו י"כ, אז הוא דומה בשלימות אל האבות הקדושים. וזה הוא בחי' והיה עקב תשמעון כראוי, ועי"ז בודאי יזכה לזכות האבות הקדושים.

ב.

שבעת המינים

ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש (ח. ח). ידוע כי שבעת המינים מכוונים כנגד שבעת המדות העליונות (חסד עד מלכות), ומצאנו כי זית שמן ודבש הם כנגד מדות יסוד ומלכות, ובהו ביאור למה חזר ואמר ארץ לפני שני המינים האלו, כי אין שבעת המדות העליונות מחולקות לשני חלקים אלו, כי המדות יסוד ומלכות יש להם ענין מיוחד בפני עצמו הנבדל משאר המדות, אשר הם כוללים בהם את כל המדות אשר לפניהם.

והנה טעם וסיבת האצלת המדות העליונות אשר הקב"ה התלבש בהם כביכול, הוא לגלות את אורו ית' אל הנבראים בעוה"ז ולשכון בתוכם, וכמו שאמר חז"ל (בבב"ר ג' 1) כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ולכן נזכרים שבעת המינים דוקא אחר תיבת ארץ, ושורש הוא מורה על לשון של רצון ותאוה (כ"ד ה. ח), כי יסוד

כל המדות הוא זה הרצון העליון לשכון בתחתונים. ולכן נזכרה תיבת ארץ בשנית לפני מדות יסוד ומלכות, כי גדול ומויחד עניינם בעסק זה של השראת השכינה בתחתונים [כי מדת היסוד נקראת בפסוק (ד"ה"א כ"ט, י"א) כי כל בשמים ובארץ, ופי' בזה"ק (ה"א א) דהיינו בחי' צדק דאחיד בשמיא וארעא]. ומדת המלכות היא עצמה בחי' השכינה הורדת ושוכנת בתחתונים]. ועל כן יש בהם התעוררות מיוחדת של כח הרצון, אשר הוא הנצרך בכדי להגיע למדות אלו, ובכוחו של זה הרצון הם פועלים.

והנה כמו שיש הפסק בשבעת המינים שנשתבחה בהן אר"י בין ה' המינים וב' האחרים, כך גם מצוינו בסדר עבודת כל יום בבחי"ק, אשר את שבעת נרות המנורה מטיבים בהפסק בין המש הנרות ושתי הנרות האחרות (וי"א ד"ה), כי שבעה קני המנורה מכוונים גם הם אל שבעת המדות העליונות, ולכן גם בהם מודגש כי ענין אחד אל המושג המדות לעצמן, וענין מיוחד לעצמו לשני המדות האחרונות. והתנא אבא שאול סבר כי לפני הטבת שתי הנרות צריכים להיות את דם התמיד על המזבח, והיינו אשר לצורך המשכת מדות יסוד ומלכות צריכים תוספת כח מיוחדת כנ"ל, והיא באה ע"י המסירות נפש של דם התמיד.

ג.

קדושת שבת מעין עולם הבא, המאירה לתוך קדושת יו"ט

ארץ אשר וגו' לא תחסר כל בה (ה. ט).

יש לרמוז בפסוק זה על קדושת יום השבת, אשר עליה אמרה תורה [בשבת ארץ ישראל אשר היא בעצמה בבחי' שבת] כי לא תחסר כל בה. שהרי השבת כוללת בה את כל ימות החול המתברכים מלמנה (וה"פ ח"ג קמ"ד), ולכן היא מכוונת כל. ועוד היא מכוונת בשם זה, כי העוה"ב מכוונת בשם כל, כמו שמצינו בדברי חז"ל (כ"ב י"ז) על האבוק"ה שהטעימין הקב"ה מעין עוה"ב ולמדו זאת ממה שכתבו בהם הלשון כל. והרי שבי"ק היא מעין עוה"ב (כ"ב י"ז), ולכן היא מכוונת ג"כ בשם כל. ועל כך אמר הכתוב על יום השב"ק, כי לא יחסר בה כל טוב.

ואמר הכתוב (בראשית כ"ד, א) וה' ברך את אברהם בכל, ולפי האמור מנאור כי נתברך בזה בברכת השבת. ואכן 'ברך' בחשבון י' דמנצפ"ץ (שמי ת"ק) הוא בגי' 'שבת', וכן גם המשך התיבות 'את אברהם בכל' עם הכולל הוא ג"כ בגי' 'שבת'. והיינו אשר הברכה בכל שהקב"ה בירך בו את אברהם, היא ברכת השבת אשר לא תחסר כל בה. וצריכים להוסיף בחשבון זה את הכולל דוקא, וכן נרמז בתיבת בכל, והוא לפי אשר הוספת הכולל מורה על התעלות למעלה מן החשבון, והוא ענין שבת שהוא נחלה בלי מצרים (שבת ק"ח).

והנה הימים טובים אינם במדריגת יום השבת, ואינם בבחי' עוה"ב כמותה. וי"ל כי על כן נקראו בשם רגלים, כי 'רגל' הוא בגי' 'זכור' אשר הוא אינו במדריגת כל הכולל את הכל. אכן רגל עם הכולל הוא בגי' 'לדו', שהוא ענין של זכירה לדורות, שהוא דומה לענין החיים הנצחיים של העולם הבא. כי הכולל הוא ענין כל שהוא בחי' קדושת שבת, וכאשר מוסיפים אותו על קדושת הרגלים, באים גם הם לבחי' עוה"ב אשר הוא חיים נצחיים לדורות. וג' פעמים 'לדו' כנגד ג' הרגלים אשר הוסיפו בהם בחי' כל כנ"ל, הרי הם בגי' 'שבת'. ועל כך אמר הכתוב (שמות לא, טו) לעשות את השבת לדורותם, אשר בכך קדושת השבת נהיים הרגלים בבחי' זכירה לדורות.

ויש לרמוז את ענין זה בפסוק לא תחסר כל בה, כי 'לא תחסר' הוא בגי' ג'פ' 'רגל', שהוא ענין ה' רגלים כמו שהם בעצמם [אשר הם בבחי' לא תחסר, שהוא בחי' שפע רחב שאין בו חסרון, אבל עדיין לא הגיע לבחי' כל שהוא כולל את הכל באופן של חסר, ואינו רק העדר החסרון באופן של שליילה]. ובא הכתוב להוסיף עליהם בחי' 'כל בה', שהוא בחי' קדושת שבת, אשר עי"ז מאירים גם הרגלים בבחי' שבת לדורותם, ונהיה ג' פעמים לדו שבגי' שבת.

ד.

התורה צריכה כלי קיבול מתאים

ארץ אשר אבניה ברזל (ה. ט).

א' בגמ' (תענית ד.) 'אמר רב אשי כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם וכו', א"ל רבי אבא לרב אשי וכו' אנו

מהכא מתנינן לה, דכתיב ארץ אשר אבניה ברזל, אל תקרי אבניה אלא בוניה'. ויש להבין את הענין בזה שיהיה הת"ח קשה כברזל. וי"ל על פי דברי האריה"ק (ליקו"ת בפרשתו) כי 'ארץ' הוא בחי' נוק', ו'אבניה ברזל' רומז על נשותיו של יעקב אבינו ע"ה, כי 'ברזל' נוט' ב'להה ר'חל ז'לפה ל'אה, עכד"ק, ויש להוסיף עוד כי 'ברזל' הוא בגי' 'דחל' עה"כ, כי רחל היא 'עקרת הבית' ולכן היא כוללת בה את כולן [ולכן מוסיפים עליה את הכולל, ועל ידי זה נרמז בה שהיא כוללת את כולן].

וזהו יש לבאר את ענין הדרשה על פסוק זה, כי הנה יעקב אבינו הוא בחי' התלמיד חכם, שהרי הוא היה 'יושב אהלים'. וידוע כי שמו של יעקב מורה על התורה הק', שכן בשני לוחות הברית היו קע"ב תיבות ועשרת הדברות, והם נרמזו בשמו של יעקב אבינו אשר 'עקב' נוט' י' קע"ב כמספר הדברות והתיבות. והנה תיבות אלו ודברות אלו היו כתובים על הלוחות, אשר הם היו כלי הקיבול לאורם של עשרת הדברות. והיו ענין נשותיו של יעקב אבינו, אשר האשה היא בחי' כלי קיבול לאורו של בעלה. ולכן 'דחל לאה ב'להה ז'לפה' הן בגי' 'דחל', ונמצא על ידי יעקב אבינו ונשותיו נשלם ענין האור והכלי של הלוחות. וכך גם מרומז עוד, כי 'עקב' עם 'רחל לאה ב'להה ז'לפה' הוא בגי' ת"כ כמספר האותיות שיש בעשרת הדברות [אשר הן מכוונות לתרי"ג המצוות יחד עם ה' מצוות דרבנן, והוא בחי' 'בתר' כידוע].

ונמצא כי יעקב אבינו ונשותיו הוא בחי' שלימות התורה הק', שהיא כאשר יש לתלמיד חכם כלי קיבול המתאים לאור התורה. והיו ענין מה שאמרו חז"ל שצריך התלמיד חכם להיות בבחי' 'אבניה ברזל', כי הלוחות שהם הכלי לאור התורה נקראים 'לוחות האבן' (שמות כ"ד, י"א) והם בחי' 'ברזל' הרומז על נשות יעאע"ה שבגי' 'דחל' כנ"ל. ואמרו חז"ל בזה שצריך כל תלמיד חכם לראות להשפיע את אור התורה הק' בכלים מתאימים, וזה נותן לו את התוקף הנכון שיוכל להיות 'קשה כברזל', על ידי שאורו נשפע בכלים מתאימים. ואכן התיבות 'קשה כברזל' הם בגי' 'תורה' עם 'אבן', היינו אור התורה עם לוחות האבן המקבלים את האור.

ה.

הקב"ה דורש את הגשמיות גם במקום הרוחניות, וכללי" דורשים אחר הרוחניות גם במקום הגשמיות.

ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה (יא. יא).

יש לבאר את עניינה של דרישה זו, כי כאשר שואלין ודורשין על איזה דבר, הרי זה בדרך כלל על מה שאינו מובן מאליו שצריך הוא להיות [במין הדורש בשלומם של חולה ר"ל, אשר הוא מבקש לדעת אם השתנה המצב לטובה, שהבריא ועמד מחליו]. ואילו על הסדר הקבוע הנוהג בעולם, ועל כל דבר שסובב הולך בדרכו הרגיל, אין דורש ואין מבקש.

ובכן יש לומר, כי הנה עצם עניינה של אר"י הוא שהיא מקום של רוחניות וקדושה, והיא הארץ אשר בה שורה השכינה בעוה"ז, ולכן על קדושת ארץ ישראל אין צריכים לדחש ולבקש, שהרי זה הוא כל עניינה המיוחד של אר"י. אבל לפי שהקב"ה רוצה להשפיע בה גם שפע של גשמיות, כי כן יסד המלך שצריכים לשני שולחנות. ולכן ה' אלקיך דורש את הארץ, ודרישה זאת אין היא על מציאותה ועניינה העצמי של אר"י, אלא על ענייני הגשמיות שאינם עצמיותה [וכן א"י בזה"ק (ה"א ק) כי דרישה זו היא "למיהב לון מוונא, ולספקא לון מכל מה דאצטריכו"]. כי הקב"ה בכל זאת רוצה להשפיע גם שפע גשמי על אר"י, ולכן הוא כביכול חוקר ודורש על צרכי הגשמיות של יושבי הארץ, בכדי להשפיע אותם אליה.

וכנגד דרישה זו שהקב"ה דורש את הארץ, ומשפיע גשמיות במקום הרוחניות שבעולם הזה. באה דרישתם של כלל ישראל, אשר הם אנשיים החיים בחיות גשמיות בעולם הזה, ובכל זאת הם מבקשים ודורשים אחר הרוחניות, גם מתוך מקום הגשמיות. ולכן הם מקיימים את מאמר הכתוב (דברים י"ב, ה) לשכנו תדרשו ובאת שמה, אשר כולם עולים ומתעלים אל מקום המקדש, ומתדבקים בחי' רוחניות וקדושה. ודרישה זו באה מנח דרישתו של הקב"ה להשפיע גשמיות אל אר"י, כי זה נותן כח לבני ישראל לדחש את ה' גם מתוך הגשמיות.

ומי יקום

במקום

קדשו:

לחפש את

השי"ת ולעבדו

בדרך ה'בעל

שם טוב

הקדוש'

א. זכור ימות עולם: דרך הבעל שם הקדוש המקורית

דרך הבעל שם טוב לא היתה נחלת הכלל | זו היתה דרך מיוחדת עבור יחידי סגולה שחיפשו את השי"ת | הם ייסדו יחד 'חברייא' והצדיק היה הרבי שהדריכם בעבודת ה' | החברייא השפיעו קדושה והשפעות טובות לכל ישראל | עיקר ה'חסידות' היתה מיועדת עבור ה'חברייא' והיהודים הפשוטים היו הטפל | אחר הסתלקותו של הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע השתנתה צורה זו של החסידות | כהיום הכינוי הוא 'רבי' עם 'חסידים' | עם כל זה מוטל עלינו להתאמץ להיות 'מבקשי ה'' עם 'דרישה' למדרגות עליונות

ב. ואל ישלוט בנו יצר הרע: סכנות הרבות שבחור עובד ה' ניצב בפניהם

כוחו של היצר הרע גדול יותר מכוחותינו האנושיים - ואי אפשר להתגבר עליו ולנצחו ללא סיעתא דשמיא | הסכנות מבחנין הם גדולות ונוראות - ויש צורך ב'שמירה מן השמים' | דוגמא של סכנה: אדם מכובד המקרר בחור מעבודתו | הסכנה של חברים רעים | בדרך הטבע אי אפשר להישמר | הסגולה: לחיות עם חשבון הנפש | מידה כנגד מידה בשני הצדדים

ג. לחיות עם חשבון - סגולה להינצל מכל מכשול

מכשול אפי' באונס עושה נקב קטן שהנחש יכול להיכנס דרכו | מהאונס עלול הוא לבוא לידי שוגג ואח"כ למזיד ח"ו | דרך הצדיקים: לאחר מכשול הם מרגישים שהאונס הוא סימן שאלה על כל מהותם | בחור עדיין אינו עומד במצב כזה, ואסור לו להתייחס לאונס בהתייחסות כזאת | כלל גדול: כל אחד צריך לדעת באיזה מדרגה הוא עומד כעת | עצה טובה וסגולה לשמירה מאונס: לחיות עם חשבון הנפש

.א.

זכור ימות עולם: דרך הבעל שם הקדוש המקורית

בקצרה מהמאמר הקודם (גליון קלו):

יהודי עובד ה' צריך להתנהל בעבודת ה' עם חשבון, ממש כפי שמנהלים בית עסק. הוא זקוק לשני חשבונות, של מנהל העסק, שדואג שהעסק יתנהל כשורה על פי חשבון מפורט ומדוקדק. ובנוסף הוא זקוק גם להחשבון של בעל העסק, שמחפש תמיד דרכים לשפר את העסק, כך גם הוא יחפש וישאף לרומם את השגותיו בעבודת ה'.

אין חסידות כתחילתה

מה שביארנו שיש צורך ב'דרישה' בחיפוש אחר ההתעלות ולהתרומם בעבודת ה' - זוהי בעצם 'דרך החסידות' המקורית כפי שהיתה מתחילתה - בזמן הבעש"ט ותלמידיו הקדושים. אלא שבמשך הזמן, השתנתה 'דרך החסידות' מאוד מכפי שהייתה בתחילת ההתגלות. מעיקר יסודה 'דרך הבעל שם' הייתה דרך עמוקה ונפלאה, שמטרתה אחת לחפש דרכים כדי להתעלות למדרגות רמות בעבודת ה', ולא היתה אז החסידות תנועה המונית עבור המון העם וכלל הציבור.

חילוקי דעות בין רבותינו הקדושים האם להמשיך בדרך החסידות

קשה לציין מתי בדיוק התרחש השינוי הזה, אבל אפשר לומר שעיקר השינוי היה בתקופה שלאחר הסתלקותו של הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע. אז אכן עברה החסידות שינוי גדול מאוד בכל מהותה וצורתה. המצב הגיע עד כדי כך שאחר הסתלקותו של הרבי מלובלין סבר הרה"ק מראפשיץ זי"ע שיש לבטל לגמרי את דרך החסידות. ברוח דעתו הבין שכבר אי אפשר להמשיך במהלך שבה התנהלה דרך החסידות עד אז, ועל כן סבר שאם המצב הגיע לידי כך, כבר עדיף לחזור למהלך הישן איך שהיה קודם התגלותו של הבעש"ט הק'. צדיקי אותו הדור התכנסו לאסיפה גדולה ודנו בענין זה בכובד ראש והיה ביניהם חילוקי דעות, הרבה

נקודות:

הם היו חברייא שעבדו במדרגות רמות ונפלאות באופן שאין אנו מסוגלים לתאר ולהשיג. אחד מהענינים הגדולים - ששמו עליו דגש גדול בעבודתם הק' - היה הענין של 'לשמה' בעבודת ה', שלא תתפס בעבודתם חס ושלום שום פניה זרה דקה מן הדקה, שהם החשיבו פגם זה כפגם חמור עד למאוד

ה'תלמידים' של הרבי מלובלין וכדומה. באותם הימים לא היה קיים הביטוי - ששומעים היום: "אני חסיד של רבי פלוני". ובפרט המושג שמשפחה זו, אבותיו ואבות אבותיו במשך כמה דורות הם חסידים של חסידות מסוימת, כמו שנהוג היום לומר: "אנו חסידים של חסידות פלונית". דבר זה נתחדש רק בדורות המאוחרים.

ההסבר בזה הוא: בימים ההם עיקר החסידות הייתה בנויה על קבוצה של 'תלמידים' שהתכנסו יחדיו כדי להתעלות בעבודת ה', והתהוו 'חברייא' שהרבי עמד בראש 'החברייא'. זו היתה חבורה של מבקשי ה' אמיתיים שיחדיו חקרו ודרשו בסוגיות של עבודת ה' לארכה ולרחבה, הם חיפשו לרומם ולהעלות את השגותיהם בעבודת ה', שעל כן היה להם רבי, בכדי שהוא ילמד ויזריץ אותם מה הדרך הנכונה בעבודת ה'.

מי שאין תוכו ככרו אל יכנס לבית המדרש

ה'חברייא' לא היתה קבוצה פתוחה 'לכל', שכל מי שרוצה יכול להיכנס, אלא החבורה הייתה סגורה ומצומצמת ולא קיבלו כל אחד. הם בחרו רק בבני עליה שהיו תוכם כבדים שהכירו בהם שכוונתם ושאפיתם זקה וטהורה והם מסוגלים לכך. לדוגמא: מסופר על הרה"ק הרבי רבי אלימלך שלא הניח לבוא אל תוך החברייא שום 'מיוחס', עד כדי כך שאפילו את הרה"ק מראפשיץ לא רצה לקבל, באמרו:

צדיקים סברו שאכן לא כדאי להמשיך עוד בדרך החסידות, ולעומתם היו צדיקים רבים שסברו שכן ימשיכו להתנהג בדרך החסידות, בראש הצדיקים הללו היה הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, שנקט בכל עוז שיש צורך להמשיך בדרכי החסידות. ואכן כך החליטו למעשה, שלא יבטלו את דרך החסידות, אלא ינסו וישתדלו כפי האפשר להתאימה עם המצב.

להרה"ק הרבי ר' אלימלך לא היו 'חסידים' אלא 'תלמידים'

אחד מהשינויים הגדולים - שניתן להראות באצבע - בענין זה, הוא הקשר בין החסידים לרבים. בדורות הקודמים הייתה ההתייחסות בצורה של 'תלמיד' ו'רבו'. ולאחר מכן נשתנה הדבר ונעשה קשר של 'חסיד' אל 'רבי'. לא שמענו מעולם שום סיפור אודות 'חסיד' של הרה"ק המגיד ממעזריטש, או 'חסיד' של הרבי רבי אלימלך וכדומה. אצל הצדיקים של הדורות הללו המדובר הוא רק אודות 'תלמידים'; 'תלמידי המגיד', 'תלמידים' של הרבי רבי אלימלך,

פרק י"ח

אף מציאותת התקידות עצמו הוא דָּבָר עֲמֹק מְאֹד לְהַכִּינּוּ עַל נְכוּן, וְהוּא מִסְדָּר עַל יְסוּדוֹת תְּקִימָה רַבָּה וְתַקְוֵן הַמְעֻשָּׂה בְּתַבְלִית, אֲשֶׁר רְאוּי לְכַל חֶכֶם לֵב לְרִדְף אַתְרָיו, פִּי רַק לְחֶכְמִים לְחֻשְׁיוֹ בְּאֵמֶת, וְכֵן אָמְרוּ וְלֹא (אבות ב), "וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד".

אמנם עד כמה שנכון לדמות עבודת ה' לבית עסק, צריך לדעת שיש הבדל גדול ויסודי ביותר ביניהם. בבית עסק אין יצר הרע שמנסה להפריע את בעל הבית מלהשקיע את כל כולו בעסק ולהצליח. אך לעומת זאת בעבודת ה' יש יצר הרע נורא וחזק עד למאוד, שמשקיע כוחות אדירים להפריע ולמנוע את ההצלחה, וכוחותיו גדולים בהרבה מכוחותינו האנושיים!

~

לא זו בלבד שצריך 'סייעתא דשמיא' כדי להתגבר על היצר הרע העצמי - הצפון במסתרי הלב - ולנצחו, אלא יש צורך גם ב'שמירה' מן השמים' - לא ליפול בצרפני יצר הרע החיצוני, דהיינו אנשים רעים וחברים מקולקלים וכדומה אשר יפתוהו בכיהם ובלשונם יזכו לו השם ישמרנו אשר לזאת צריך סייעתא דשמיא גדולה שלא ילכד במצודתם

"בחברייא שלי אין מקבלים מיוחסים" - וזאת מפני שפעמים רבות המיוחסים מסתמכים על זכות אבות והם מתגאים בייחוסם. - עד שהרה"ק מראפשיץ הוצרך להפציר ובכה וביקש ברחמים ותחנונים שיקבלו.

מבט על החברייא של הרבי ר' אלימלך

החברייא קדישא של הרה"ק הרבי ר' אלימלך כללה צדיקים קדושי עליון בעלי מדרגה גדולים ובעלי רוח הקודש. הרה"ק הרבי מלובלין סיפר: כשהגעתי אל הרבי ר' אלימלך כבר הייתי בעל רוח הקודש מושלם, והרבי ר' אלימלך עיבד אותי כפי שמעבדים 'א' בענדענעם האלץ', שהוא בול עץ גס (קלאץ) שאין האש נאחזת בו ויש צורך להכות עליו ולתקנו עד שהאש תוכל לבעור בו. כך היה הרבי ר' אלימלך עובד עם הרבי מלובלין להכשירו עד שתיקנו שתבער בו אש קודש לעבודת ה'.

הם היו חברייא שעבדו במדרגות רמות ונפלאות באופן שאין אנו מסוגלים לתאר ולהשיג. אחד מהענינים הגדולים - ששמו עליו דגש גדול בעבודתם הק' - היה הענין של 'לשמה' בעבודת ה', שלא תתפס בעבודתם חס ושלום שום פניה זרה דקה מן הדקה, שהם החשיבו פגם זה כפגם חמור עד למאוד. מי שנתפסה אצלו איזה פניה זרה דקה בשעת התפלה - היה ממש 'אחת דתו'; כפי שאנו מוצאים בספה"ק 'זרע קודש' בכמה מקומות שהרה"ק מראפשיץ מדבר אודות זה בדברים חריפים וחמורים עד למאוד (עי' זרע קודש פ' תולדות ד"ה אולי ימשני אבי מ"ש בשם הרה"ק מלובלין זי"ע).

כזאת היתה החברייא קדישא של הרבי ר' אלימלך זי"ע וכך היה אצל כל רבוה"ק תלמידי הבעש"ט הק' בדורות הראשונים - שעיקר הנהגתם הייתה ללמד דרך בעבודת ה', אשר יחדיו התעלו למדרגות רמות ונישאות.

פשוטי עם באים להתחזק ולהתחמם

כמובן, לצדיק יש הרי 'כח המושך', ועל כן נמשכו ובאו גם יהודים פשוטים 'פשוטי עם' וגם הם התקרבו אל גדולי הצדיקים. הם קבלו התעוררות מהצדיק והתחזקו ביהדות - כל אחד לפי ערכו והשגתו, ונהפכו להיות 'חסידישע אידן' טובים והגונים. כמו כן באו לפני הצדיק והזכירו את הבקשות שלהם בעניני גשמיות, ואכן ראו ישועות ונפלאות אצל הצדיק; וכמ"ש חז"ל (מ"ק טו): "צדיק גוזר והקב"ה מקיים".

'בני החבורה' מצידם קירבו את כל היהודים שבאו אל הרבי - באהבת ישראל גדולה. אבל היהודים הללו לא נקראו בתואר 'תלמידים' ואף לא בתואר 'חסידים', כי עדיין לא היה מושג כזה: "אני חסיד של הרבי הזה". אולי כינו אותם בתואר 'מקורבים' או איזה ביטוי אחר שהיה

הקדמה

והחסידיות האמתית הנרצח והנחמד רחוק מציור שכלנו, פי זה דרך פשוט, - "מ'לתא דלא רמיא עליה דאנש, לאו אדעתיה" (כבא בתרא ל"ט א). ואף על פי ש'פכר קבועים בלב כל האדם הישר התהלתו ויסודותיו, אם לא יעסק בהם - יראו פראו ויא יפירם, ויעבר עליהם ולא ירגיש בהם.

להם כדי להגדיר שהם מוכרים כאן ויש להם שייכות עם הרבי.

ההבדל בין היהודים הפשוטים לבין בני החבורה

אבל כל זה היה רק טפל אל העיקר. הם לא היו כלל חלק מ'החסידות', הם היו רק 'מביטים מן הצד', יהודים מבחוץ שבאו להתחמם מאורו של הצדיק. אבל עצם החסידות? מי היה לובלין? אלו היו החברייא קדישא! זה היה כל החסידות של לובלין! האור הגדול שנמשך על בני החברייא - זה היה עיקר האור של לובלין!

חשוב להדגיש: אין הכוונה ששיטת החסידות שייסד הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, היתה רק עבור קבוצה קטנה ומובחנת, לא! בודאי היתה כוונתו על כל כלל ישראל! אלא כוונת הדברים הייתה **החברייא - בכח עבודת הקודש שלהם - ימשיכו אורות גדולים ונפלאים כאלה שישפיעו כל טוב בגשמיות וברוחניות עבור כל ישראל!** אלא שהסדר היה באופן כזה, שעיקר האור האיר בתוך חברייא קטנה ומובחנת ובאמצעותם האיר אור גדול על כל העולם כולו.

השינוי בדרך הבעל שם טוב

ואכן ההנהגה הזאת של חברייא מצומצמת וסגורה - תלמידי של רבי - שהם דורשים את ה' ומתעלים באופן נפלא ומרומם - זה היה עיקר הענין של דרך הבעש"ט הק'! אלא שלדאבון לב ברבות הימים, נחלשה דרך הבעל שם, ואט אט השתנו הדברים ממה שהיו, עד שלאחר פטירתו של הרבי מלובלין זי"ע כבר ראו גדולי הצדיקים שלא ניתן להמשיך עם זה, כבר אין מקום למהלך הקדום, ועל כן הלך והתבטל ענין החברייא קדישא.

במקומות אחרים עדיין נמשכה הדרך הזאת גם אחר כך, אבל במשך הזמן דרך זו כמעט נעלמה לגמרי. ומאז ואילך נתהוו מציאות חדשה: **יש 'עדת חסידים' שבראשם עומד 'רבי', שהוא עומד בראש וה' חסידים' תחתיו. כל החסידים שוים ודומים זה לזה, כבר כמעט ואין חילוק בין עובד ה' לבין יהודי פשוט, לכולם יש את אותו הכינוי והמעמד: חסידים של הרבי!** כמו כן נעשה מציאות שכל חסיד מכתיר את עצמו בתואר: "אני חסיד של רבי פלוני". כלומר שממצב של חבורה קטנה ומצומצמת של עובדי ה' - נתהוו 'חסידות' גדולה - של 'רבי' ו'חסידים'.

ב.

ואל ישלוט בנו יצר הרע: סכנות הרבות שבחור עובד ה' ניצב בפניהם

חסידי'שער בחור צריך לכל הפחות להיות 'מבקש' לפי ערכו ומדרגתו

כלפי מה הדברים אמורים? מה כל הנושא הזה קשור אלינו? הרי בודאי לא שייך לומר שאנו נשוב ונחזיר את החסידות לצורתה הישנה והמקורית. זו הרי מדריגה עליונה מאוד שהיא למעלה מהשגתנו. אלא כל דברינו כאן הם כדי לבאר איך החסידות באמת היתה צריכה להיראות, כדי שאנו לכל הפחות ננסה להתדמות מעט לזה לפי ערך הדור. **כל בחור חסידי ואברך חסידי הרי חתם את עצמו ב'חותמת': "אני חסידי'שער בחור!", "אני חסידי'שער יונגערמאן!".** נו, אם כך צריך אתה להיות לכל הפחות דורש ה' לפי ערךך ומדרגתך! הרי לחסידות יש באמת משמעות אחרת: לא דורשים מאתנו להיות כמו החברייא של הרבי ר' אלימלך - אבל תחפש מעט את הרבוננו של עולם; תתהלך עם תשוקה ושאיפה קדושה לדעת ולהבין: "מה ה' אלקיך שאל מעמך".

ה'דרישה' של הצדיקים

הבה נתעמק וננסה להבין מה היתה ה'דרישה' של הצדיקים הקדמונים: הרה"ק מראפשיץ זי"ע במשך כל ימיו ושנותיו - עד השנתיים האחרונות שלו - נסע אל צדיקים. הרבי האחרון - שהוא קיבל על עצמו כ'רבי' - היה הרה"ק מאפטא זי"ע. הרה"ק מראפשיץ כבר היה בעצמו רבי של חברייא ותלמידים ועדיין המשיך לנסוע לצדיקים. ולא סתם נסיעה - כמו שנוסעים כהיום בכלי רכב נוח - אלא נסיעה שיש בה טלטולי גברא וגייעה רבה, במשך שבועות על גבי סוס ועגלה 'כיתת את רגליו' ללכת אל צדיקים! מדוע עשה כן? פשוט מסיבה אחת: מפני גודל השתוקקותו וחשקו ללמוד עבודת ה'! כן! רבינו הגדול הרב הקדוש מראפשיץ - שכבר היה מי שהיה - פשוט נסע אל צדיקי דורו ללמוד מהם עבודת ה' וישב לפנייהם כתלמיד לפני רבו!

צריך לעשות חשבון: אולי מותר לי כבר להתעלות מעט יותר?

נו, אם כן, הלא בודאי מוטל גם עלינו ללכת במעט בדרך הזה. בחור חסידי צריך ללמוד מכך להיות 'א שטיקל דורש'! הוא צריך להיות מבקש ה', שחושב תמיד: "האם הולך אנכי בדרך הטובה והישרה? האם השגתיים הם השגות נכונות? האם איני צריך לרומם ולהעלות מעט את ההשגות שלי?".

זהו עיקר ה'בואו חשבון' שרבינו בעל המסילת ישרים אומר בפרק ג, שאדם צריך לעשות: "מהו הדרך אשר ה' שואל" - מהי באמת הדרך שהשי"ת רוצה ממני שאלך בה. ולאחר מכן עליו לחשוב: האם הולך אני באמת בדרך הזאת? וכפי האמור זה כולל ב' ענינים, קודם כל העיקר הפשוט שעבודת ה' לא תהיה עזובה ומזנחת. ולאחר מכן יש את הענין של ה'דרישה' לחפש ולחקור אחר דרך האמת.

את כל כולו בעסק ולהצליח. נכון, ברור שגם בבית עסק צריך סייעתא דשמיא אשר בלעדה אי אפשר להצליח בשום דבר, אבל

לבית עסק, צריך לדעת שיש הבדל גדול ויסודי ביותר ביניהם. בבית עסק אין יצר הרע שמנסה להפריע את בעל הבית מלהשקיע

אי אפשר להצליח בעבודת ה' ללא סייעתא דשמיא אמנם עד כמה שנכון לדמות עבודת ה'

בכל זאת אין צורך לסייעתא דשמיא מיוחדת. אך לעומת זאת בעבודת ה' יש יצר הרע נורא וחזק עד למאוד, שמשקיע כוחות אדירים להפריע ולמנוע את ההצלחה, וכוחותיו גדולים בהרבה מכוחותינו האנושיים! ולכן יש צורך לכה עליון של סייעתא דשמיא; וכפי שאמרו חז"ל (סוכה נב): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו' ולאמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו" - שבלא סייעתא דשמיא אי אפשר בשום אופן להינצל מהיצר".

סייעתא דשמיא' על היצר הרע שבפנים - שמירה מן השמים' על היצר הרע מבחוץ

לא זו בלבד שצריך סייעתא דשמיא' כדי להתגבר על היצר הרע העצמי - הצפון במסתרי הלב - ולנצחו, אלא יש צורך גם ב'שמירה מן השמים' - לא ליפול בצפרני יצר הרע החיצוני, דהיינו אנשים רעים וחברים מקולקלים וכדומה אשר יפתוהו בפיהם ובלשונם יזכו לו השם ישמרנו אשר לזאת צריך סייעתא דשמיא גדולה שלא ילכד במצודתם.

הוא מכניס בו רפיון מעבודת התפלה

נביא בזה דוגמא פשוטה שלדאבוננו גם מצויה: בחור ירא שמים שרוצה להתקרב ולהתעלות למדרגה עליונה בעבודת ה'. נו, מה עושה היצר הרע? הוא שולח את שולחיו, לפתע בא אליו 'יהודי מכובד ונשוא פנים', 'כוקן נדמה לו', הוא רואה שהבחור מתפלל בהתלהבות ובדביקות, והוא פותח עמו בדברים ומתחיל 'להרביץ' בו דרשות שלמות: "אני מהדור הקודם, היכרתי את הגדולים, דע לך, הם מעולם לא התפללו בצורה כזאת, אדרבה, גדולי צדיקים לא הסכימו עם אלו שהתנהגו ביתר 'פרומקייט' והרחיקו אותם!".

וכך הוא יבנה לו מערכה שלמה בתוספת 'מאמרי

צדיקים', והכל כדי לקרר אותו מעבודת ה'. ובדרך הטבע הוא בודאי יצליח מפני שיש לו את הכלים לכן, יתכן שהוא גם מכונה בכינוי 'תלמיד חכם', אמנם צריך לדעת שלא כל חסיד זקן יכול להיות מדרך בעבודת ה', אלא צריכים תמיד לשאול דעת תורה האמיתי מרבו מובהק, ואזי ידע מה שעליו לעשות.

ותצילני מאדם רע ומחבר רע

הדברים הללו אמורים גם לענין חברים: כמה שמירה צריך בחור שחברים רעים לא יתקרבו אליו להשחיתו! לפעמים עלול חבר לא טוב לקרר בחור לגמרי מעבודת ה', ולפעמים עלול לגרום נזק לעולמי עד. פעמים רבות כשאדם - עובד ה' - מתבונן בזה לאחר שנים רבות, והוא מעלה בזכרונו את שנות נעוריו, הוא חושב לעצמו: "אלמלי שהש"ת הגין עלי ושמר אותי באותם השנים - מי יודע מה היה יוצא ממני! אם לא השמירה העליונה - מי יודע לאן הייתי מגיע?".

הבחור הזה הוא בבחינה מסוימת, ממש כמו תינוק קטן שזוקק לשמירה גדולה, שאם לא ישמר עליו - ה' ירחם לאיזה סכנה הוא עלול להגיע, הוא עלול לשחק באש, או ליפול ממקום גבוה ועוד הרבה סכנות גדולות, ה' ירחם, אם לא ישמר עליו כהוגן הוא ממש 'מחוסר ישע' לנגדם.

וכמו כן כל בחור צעיר: ישנם כל כך הרבה דברים שעלולים להתרחש עמו, ישנם כל כך הרבה יצר הרע'ס חיצוניים, שהוא לכשעצמו, כמעט 'מחוסר ישע' לנגדם, ואם הש"ת לא ישמר אותו מהם אין ספק שבודאי ינצח ויכניע אותו, וכך ירחק אותו מעבודת ה' למשך כל ימיו, ה' ירחם. ועל כן צריכים לשמירה מן השמים, שמן השמים ישיחו עליו ויצילוהו מאדם רע ומחבר רע ומכל פגע רע.

ג.

לחיות עם חשבון - סגולה להינצל מכל מכשול

נקב קטן מאין להתחיל להיכנס אל לב האדם.

כדי לזכות לשמירה מן השמים יש צורך ב'אתערותא דלתתא'

וכפי האמור: העצה לשמירה מן השמים היא 'חשבון הנפש'. אם האדם שומר את עצמו כפי יכולתו וכוחותיו, אזי באמצעות - 'אתערותא דלתתא' שלו - מתעוררת 'אתערותא דלעילא', והש"ת ישמרנו ויגן עליו שלא יבוא לידי 'אונס'. אבל אם הוא מצידו אינו שומר את עצמו כפי כוחותיו שלו, אם כן, למה ישמר אותו הש"ת? - הרי העולם הזה הוא 'עולם הבחירה', הכל תלוי בבחירתו של האדם.

מכשול באונס הוא בת קול מן השמים: אתה לא בסדר!

מענין לענין באותו ענין: אצל צדיקים היה עוד דבר שכאב להם מאוד אם אירע איזה מכשול באונס. כגון אם לדוגמא, צדיק נכשל פעם בחילול שבת באונס, כגון שיצא לרחוב העיר ושכח שיש לו איזה דבר בכיסו, ובאותה העיר לא היה עירוב כשר. היה הצדיק - בבחינה מסוימת - דן את הדבר כגרוע יותר מאשר היה שוגג. והסבר הדבר הוא: שאם אדם עובר עבירה, עדיין אין זה ראייה

שמור עצמך מלמטה - אז ישמר עליך מלמעלה

אם כן נשאלת השאלה: מהי באמת העצה לכן? איך באמת יכול בחור לשמור את עצמו מכל הסכנות הללו המאיימות עליו לקררו ולאבדו מעבודת השם?

התשובה לכך מפורשת בפסוק (שמואל א ב, ט): "דַּגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמְרוּ" - הש"ת שומר ומציל את 'רגלי חסידיו'. וזהו כלל המובא פעמים רבות בזה"ק ("ח"א פח. ועוד הרבה): "באתערותא דלתתא אתער הכי נמי לעילא" - אם אדם מתעורר בעצמו, אז מן השמים יתעוררו וישמרוהו שלא יבוא לידי מכשול, וה' לא יעזבונו בידו של מי שבא להשחיתו ולנתקו מהדרך הטובה. והוא בכלל משאחז"ל (שבת קד.) בא ליטור מסייעין אותו.

ולפי הדברים האלה נמצא, שהענין הזה - של לחיות עם 'חשבון הנפש' - היא עצה גדולה ונפלאה לזכות לשמירה מן השמים. בחור ששומר על עצמו, הוא עומד על המשמר, והוא עושה תמיד חשבון הנפש על כל מעשיו, בודאי יזכה לשמירה מן השמים! הש"ת יקיים בו את הפסוק (תהלים צב, ו): "לֹא תִאֲנֶה אֱלֹהֵי רָעָה וְיִגָּע לֹא יִקְרַב בְּאֵהָרָה". וכפי שנאמר בצדיקים (משלי יב, כא) "לֹא יֵאָנֶה לְצַדִּיק כֹּל אָוֶן", שלא יזדמן לפני הצדיק דבר עבירה אפילו באונס. אבל אם הוא אינו שומר על עצמו, אזי ח"ו עלול להיות ההיפך ח"ו, באופן של מידה כנגד מידה: אתה לא שומר על עצמך - אזי גם מן השמים לא ישמר עליך.

נמצאו למדים עוד מעלה גדולה ונפלאה בעשיית 'חשבון הנפש' באופן תמידי, מלבד מה שעצם החיים עם חשבון הוא דבר נחוץ מאוד 'מצד הסברא', שאדם אינו יכול להצליח בעבודת ה' - אם אינו חי את חייו על פי חשבון, הרי זה גם נחוץ מאוד 'מצד הסגולה', שדוקא על ידי כך זוכה האדם לשמירה מן השמים להיות שמור ומוגן מכל המזיקים והיצר הרע'ס החיצוניים.

על ה'גברא', כלומר, שלא דוקא שזה מעיד על מהותו של כל האדם, מפני שאולי היה זה רק 'מקרה' - שכעת נכשל שלא שמר את עצמו כדבעי ועבר עבירה. אך לעומת זאת אם נכשל בעבירה ב'אונס', א"כ הוא סימן מובהק על האדם עצמו, המוכיח שהוא אדם כזה שאינו זכאי לשמירה מן השמים. מפני שאילו היו שומרים אותך הלא בודאי לא היית נכשל בעבירה ב'אונס'.

ונמצא שהצדיק מצטער על העבירה באונס, לא רק מהמעשה היחיד הזה של חילול שבת באונס, אלא הוא כואב ומצטער צער גדול: למה לא שמרו אותו מן השמים? ומדוע לא הגינו עליו שלא יבוא לידי כך? ובמילים אחרות: כעת אני צריך לשוב בתשובה לא רק על המעשה שעברתי באונס, אלא צריך אני לשוב בתשובה על כל מצבי בעבודת ה'! למה אני במצב כזה שאין שומרים עלי? הרי זה סימן של פגם על השמירה שלי עצמי, שאני אינני שומר את עצמי כדי הצורך, אינני חי ב'דקדוק' ו'חשבון המעשים' כפי הצורך, ועל כן לא שמרו עלי מן השמים!?

לא לדרוש מעצמו דבר שעדיין איננו באותה מדרגה

אבל יש לדעת, שזו מדרגה עליונה של

נקודות:

העצה ל'שמירה מן השמים' היא 'חשבון הנפש'.
אם האדם שומר את עצמו כפי יכולתו וכוחותיו, אזי באמצעות - 'אתערותא דלתתא' שלו - מתעוררת 'אתערותא דלעילא', והש"ת ישמרנו ויגן עליו שלא יבוא לידי 'אונס'. אבל אם הוא מצידו אינו שומר את עצמו כפי כוחותיו שלו, אם כן, למה ישמר אותו הש"ת? - הרי העולם הזה הוא 'עולם הבחירה'

~

אם אדם - מצד בחירתו שלו עצמו - הוא 'בעל אחריות' על כל מעשיו, הוא חי עם חשבון ומתבונן על כל מעשה ומעשה, קודם שעושהו, ובסוף כל יום הוא חושב שוב על כל מעשיו שעשה, הוא זוכה לסייעתא דשמיא' מיוחדת לנצח את היצר הרע הפנימי שלו, ובנוסף גם לשמירה מן השמים' גם מהיצר הרע החיצוני

צדיקים, ולא כל אחד נמצא כבר במצב כזה. אנו מדברים מזה אך ורק כדי לדעת להיכן לשאוף ועל מה צריך לעבוד כדי להגיע בסופו של דבר, אבל צריך גם לדעת את האמת באיזה מצב אנו נמצאים כעת.

וזהו כלל גדול: **אסור לאדם לדרוש מעצמו שכבר כעת יהיה במדרגות רמות ונשגבות.** והכלל בזה: אם הוא מרגיש שאם יתבע מעצמו דברים כאלה עלול הוא ליפול לידי עצבות - אזי בודאי אינו מצד הקדושה. לדוגמא: אם בחור נכשל פעם באיזה ענין באונס, וכתוצאה מכך הוא יתחיל להרגיש לא טוב, שמראים לו מן השמים סימן שאין שומרים עליו - וזה מפני שהוא לא שומר את עצמו כראוי, ומתוך כך הוא יישבר לגמרי - אזי ידע בבירור שזה מעשה בעל דבר! זה **תוצאה פשוטה של גאווה! למה אתה מדמה בעצמך שאתה כבר במדרגה כזאת? זאת כלל לא המדרגה שלך!** יעזור השי"ת שעוד יבוא יום ותגיע למדרגה זו, אבל כעת אתה עדיין לא שם.

תחיה עם חשבון - תהיה יהודי שמור ומוגן

נחזור לענין הקודם: אם אדם - מצד בחירתו שלו עצמו - הוא 'בעל אחריות' על כל מעשיו, הוא חי עם חשבון ומתבונן על כל מעשה ומעשה קודם שעושהו, ובסוף כל יום הוא חושב שוב על כל מעשיו שעשה, הוא זוכה לסייעתא דשמיא' מיוחדת לנצח את היצר הרע הפנימי שלו, ובנוסף גם לשמירה מן השמים' גם מהיצר הרע החיצוני וגם מכל שאר 'אונסים'.

ומיד בשחוק גדול, וכל הדגים נשפכו מפיו על השולחן. אכן על ידי זה הופרע במעט מהלך הטיש, אבל הרבי רבי מענדל'ע כלל לא הרגיש בכך והמשיך בדבקותו הנעלית. אבל בהמשך הסעודה, כאשר הביאו את ה'יאהך' (מרק) לציבור הנאספים, שוב היה זה כאשר אחז אותו הדוד באמצע אכילתו ופיו היה מלא ב'יאהך', והראה לו הרה"ק מראפשיץ את הסימן המוסכם באצבעו, ושוב פרץ הדוד בצחוק גדול ונשפך 'יאהך' מפיו לכל עבר, עד שנעשה רעש גדול בטיש, וזה כבר בילבל את הרבי רבי מענדל'ע.

פעם אחת פנה הרבי רבי מענדל'ע אל הרה"ק מראפשיץ ואמר לו: 'דו זעהסט דאך אז אונז ארבעטן אויף משיח, פארוואס שטערט מען אונז כסדר?' (הרי הינכם רואים כי אנו עובדים להביא משיח, למה מפריעים לנו כסדר?), ענה לו הרה"ק מראפשיץ: 'אז משיח וועט קומען ווען דער רבי וויל, וועט משיח קומען בלויז צו נשמות! אבער אויב משיח וועט קומען ווען אונז ווילן, וועט נאך בלייבן אביסל אידישע גופים. אידישע גופים וואס עסן קוגל שבת, האב איך זייער ליב!' (אם משיח יבא כאשר הרבי רצה, יבא משיח רק אל נשמות! אבל אם משיח יבא כאשר אנו רוצים, ישרו עוד קצת גופים של יהודים. גופים של יהודים שאוכלים קוגל בשבת אוהב אני ביותר!).

ואכן בדור האחרון ראינו את החורבן הנורא שהיה, ובוזה יכולים להבין קצת את הצרות הנוראות שביקשו הצדיקים לדחות בכמה שאפשר, כי אילו היה זה בדורם היו הצרות גרועות הרבה יותר ח"ו. ויה"ר שנזכה לביאת המשיח ברחמים וחסדים כב"א.

ער איז דאך א טמא, זאל ער נדחה ווערן צו פסח שני' (הרי הוא טמא, ש'יחה לפסח שני), ובוזה הפריע לרבי ר' מענדל'ע מכוונתו.

עוד מעשה היה ביום הכיפורים, אחר שראה הרה"ק מראפשיץ ושם אל לבו כי הרה"ק מרימנוב פועל פעולות רבות להביא את המשיח. ויהי בהגיע זמן תפילת נעילה כיבדו את הרה"ק מראפשיץ להתפלל לפני העמוד, והנה כאשר הגיע אל הוידיי בחזרת הש"ץ, פתח את פיו בניגון של שמחה וכך זימר את הוידיי 'אשמנו בגדנו' וכו', עד שהתבלבל הרבי ר' מענדל'ע מכוונתו. אחר יום הכיפורים שאל הרבי ר' מענדל'ע את הרה"ק מראפשיץ: 'נפתלי, וואס האסטו געזינגען אזא ניגון?' (נפתלי, למה שוררת ניגון כזה?), ענה לו הרה"ק מראפשיץ: 'איך האב געטראכט, מ'האלט דאך יעצט ביי תשובה מאהבה, ני, איז דאך אלעס זכויות, האב איך געזינגען א לעבעדיגע ניגון' (חשבתי, שהרי עומדים כעת במצב של תשובה מאהבה, ובכן הרי הכל נהפך לזכויות, ולכן שוררתי ניגון של שמחה), אכן האמת היתה שרצה לבלבל את הרבי ר' מענדל'ע, כי ראה איך הוא מתאמץ להביא את המשיח.

עוד מעשה היה בשבת אחת, אשר נודע להרה"ק מראפשיץ כי הרבי ר' מענדל'ע מתכוון הרבה לעשות פעולות גדולות באותה שבת להביא את המשיח. והנה להרה"ק מראפשיץ היו דודים ממשפחת הרבנית, שהיו אנשים פשוטים מאד. נוכאשר היו באים אצל הרה"ק מראפשיץ בזמני שמחות וכדו' והשתתפו אצלו בסעודות, היו אוכלים הרבה מאד באופן פשוט מאד... והיה הרה"ק מראפשיץ קורא עליהם 'הדודאים נתנו ריח...'. ואחד מאותם הדודים היה אדם שבטבעו היה שמח וצוהל (א לעבעדיגער), והיה אוהב מאד לצחוק. והרה"ק מראפשיץ היה עושה עמו כמה מילתא דבדיחותא כדרכו בקודש. פעם אחת עשה הסכם עם אותו הדוד, שכאשר הוא מראה לו באצבעו על כף ידו, מוכרח הוא לצחוק. והיה זה הסכם חזק ביניהם, והוא היה מוכרח לקיימו אף אם יהיה זה באיזה זמן שיהיה.

והלך הרה"ק מראפשיץ והזמין את אותו הדוד, ואמר לו כי יבא עמו לרימנוב על אותה שבת. ויהי כעת עריכת השולחן של הרבי ר' מענדל'ע, ישב הרה"ק מראפשיץ עם דודו בין אוכלי שולחנו של הרבי, והיה הרבי ר' מענדל'ע שקוע כל כולו בשרעפי מוחו בהתלהבות גדולה, והנה בעוד דודו של הרה"ק מראפשיץ אוחז באמצע אכילת הדגים, והוא הרי אכל הרבה מאד כדרכו תמיד, והיה פיו מלא בדגים, לפתע פתאום הראה לו הרה"ק מראפשיץ את התנועה באצבעו, ואכן כמו שהסכימו ביניהם פרץ הדוד תיכף

בשנות תקע"ג-ד רעשה ותגעש הארץ, מקול מלחמותיו של 'נאפאליאן' הצרפתי שהלך וכבש את המדינות. באותו הפרק נתגלעו חילוקי דעות גדולים בין צדיקי הדור, מי הוא הראוי לנצח במלחמה. כי הנחה מקובלת היתה בידם, שאם ינצח נאפאליאן במלחמותיו, יהיו אלו מלחמות גוג ומגוג, ותיכף אחר כך יבא מלך המשיח. אבל יחד עם זאת ידעו כי לפני כן יוכרחו להיות ח"ו הרבה הריגות ושחיטות בכלל ישראל, והם יהיו חבלי משיח בתוקף גדול, אלא שבסוף יבא מלך המשיח. ומצד שני ידעו הצדיקים, כי אם לא יצליח נאפאליאן במלחמותיו, לא יהיו אלו מלחמות גוג ומגוג, ובוזה י'תה זמן ביאת המשיח לזמן מאוחר יותר, ועל ידי זה יוכלו הצדיקים לעבוד עוד ולהמתין את ה'חבלי משיח' שלא יהיו בתוקף זה. והיתה שאלה זו נתונה במחלוקת גדולה בין כמה צדיקים, האם להעדיף את ביאת המשיח מיד אע"פ שיבא עם חבלי משיח קשים מאד ה", או לדחות את ביאתו ולהמתין את חבלי משיח.

בראש מחנה הצדיקים שסברו לעשות פעולות לקרב את ביאת משיח בדורם, היה הרה"ק הרבי ר' מענדל'ע מרימנוב זי"ע, שאמר בפירוש כי אין נפקא מינה כמה צרות יהיו ח"ו, כי העיקר שכבר יבא המשיח. ולא נחה דעתו עד שאמר בלשונו הק': 'אידיש בלוט זאל זיך גיסן ביזן גארטל, אבער משיח מוז קומען' (רם יהודי ישפך - ח"ו - עד המתניים, אבל משיח מוכרח לבא).

אכן תלמידו הגדול הרה"ק מראפשיץ זי"ע, אע"פ שהיה תלמיד מובהק וחסיד נלהב של הרה"ק הרבי ר' מענדל'ע, אבל בענין זה היה חולק עליו בתוקף. והוא סבר כי יש לדחות את זמן ביאת המשיח, בכדי שלא יהיו חבלי משיח קשים כל כך. וכל כך היה הרה"ק מראפשיץ תקיף בדעתו הזאת, עד אשר בכל פעם שידע כי הרה"ק מרימנוב מתכוון להביא את המשיח, הלך והפריע לו ממעשיו. ובענין זה סיפר כ"ק רבינו זי"ע שלש מעשיות שהיו באותה תקופה, אשר הרה"ק מראפשיץ הפריע בהם להרה"ק מרימנוב להביא את המשיח.

פעם אחת היה בערב פסח, כאשר באותו פרק זמן עמדו צבאות נאפאליאן במערכות המלחמה נגד צבאות רוסלאנד. וברימנוב אצל הרבי ר' מענדל'ע עמדו אז בשעת אפיית מצות מצוה, והנה נעמד הרבי ר' מענדל'ע והתחיל להביא את המצות אל תוך התנור, ופתח ואמר: 'הונדערט רוס'ן אין אויוון אריין, טויזנט רוס'ן אין אויוון אריין' (מאה חיילים רוסים אל התנור, אלף חיילים רוסים אל התנור), ואח"כ הוסיף עוד ואמר: 'נאפאליאן אויפן כסא המלוכה' (נאפאליאן על כסא המלוכה - ברוסלאנד). והיה בשמוע הרה"ק מראפשיץ את זאת, הגיב ואמר: 'ע'ה,